

Прикази

Reviews

Лада Стевановић, *Антика и ми(т): преиспитивање доминантних токова рецепције антике*

Лозница: Карпос; Београд: Етнографски институт САНУ 2020, 137 стр.

Друга монографска студија Ладе Стевановић *Антика и ми(т): преиспитивање доминантних токова рецепције антике*, у методолошком и теоријском погледу припада Француској антрополошкој школи античких светова као и школи мишљења Светлане Слапшак која представља синкретизам критичке и феминистичке теорије, антропологије античких светова и антропологије рода. У књизи која по свом наслову упућује на један детаљан увид у савремене приступе изучавања антике, наилазимо на непрекидну дијалошку форму између антрополошких студија антике и савремених теоретских промишљања античког мита.

У језгровитој и лако читљивој, али структурно врло комплексној и теоријски богато поткованој студији о рецепцији антике, Лада Стевановић отвара бројна важна питања о сусрету савременог човека са антиком и о первазивности антике, не само на нивоу високе културе и академског дискурса већ и у оквирима спорта и маркетинга, популарне књижевности, филма, стрипа и позоришта, било да је то на разини тенденциозног повезивања са доминантним митовима или на нивоу асоцијативног повезивања са корпусом античког наслеђа. У свим случајевима које спомиње и анализира, Лада истиче униформно супериоран положај антике у свести савременог европског човека, али и безграничну гипкост и савитљивост античког мита, „нестабилност значења“, која пружа могућност за његову непрестану реконфигурацију.

У првом поглављу „Антика око нас“, ауторка се бави антиком у нашој свакодневици, отварајући гледиште о двострукој значењској зависности – наше садашњости од античког мита и његовог изворног значења, тражећи у асоцијацијама на митолошке теме кредибилитет, поверење и гаранцију; с друге стране реч је зависности античког мита од наше садашњости кроз ново, учитано значење, оформљено у односу на савремене идеологије које антички мит на тај начин „колонизују“.

На примеру спорта, ауторка повезивање са антиком доводи у везу са формирањем дискурса супрематије белог човека кроз надовезивање на измишљене традиције и њихову апропријацију, као што је то био случај са Олимпијским играма 1936. године. Лада Стевановић је на примеру Олимпијских игара маестрално показала могућност анализе употребе мита о антици кроз примену теорије Хобсбаума и Рејнцера о измишљању традиције кроз успостављање лажних континуитета у складу са доминантним друштвено-политичким околностима.

Поглавље о читању Антигоне – „Антигонине побуне“ – уводи нас у теоријска и филозофска разматрања о Софокловој трагедији, инаугурисана Хегеловим и Кјеркегоровим погледима усмереним на сукобљеност полиса и оикоса. У овом поглављу, ауторка отвара полифонију академских приступа *Антигони*, која омогућава, разумевање Софоклове трагедије у античком контексту, али и њено читање у савременом контексту и у складу са потребама садашњице. Читање у античком контексту заснива се на студијама Фроме Зејтлин и Гејл Холст-Вархафт, док теоретско промишљање изван античког контекста ауторка сагледава кроз мисао истакнуте феминистичке теоретичарке Џудит Батлер. Ауторка раздваја два главна тока у оквиру приступа *Антигони* – филозофско ишчитавање од Хегела, преко Кјеркегора, до Лакана и његове ученице Лис Иригаре закључно са Џудит Батлер који постављају у свој фокус субверзивну моћ жене у односу на доминантни дискурс државе и закона отелотворених у мушком принципу владања. У односу на Хегелову субверзивну и претећу фигуру побуне, савремена филозофска теорија је понудила читање *Антигоне* као феминистичке политичке фигуре у односу на моћ државе која инкорпорира сродство и на њему се заснива. Уз богати теоријски приступ, ауторка пружа могућност за тумачење рецепције *Антигоне* и у другим жанровима, попут стрипа и позоришта, пружајући увид у читање антике и на асоцијативном нивоу, у стрипу или у представи Никите Миливојевића.

У трећем поглављу под називом „Женско уписивање“, ауторка кроз призму савременог ишчитавања Медеје и Пенелопе у књижевности (*Медеја* Кристе Волф и *Пенелопијада* Маргарет Атвуд), отвара важна питања о значају ревизије мита. Становиште о сврсисходности реинвенције мита у оквиру нових критичких парадигми, ауторка заснива на постојању различитих верзија мита још у антици, истичући да савремене ревизије треба сагледавати као „истраживање заборављених, алтернативних традиција усмерених на преиспитивање верзија које су доминантне, као и на процесе стварања митова“ (Stevanović 2020, 78). Значај овог савременог приступа новом ишчитавању антике, ауторка анализира кроз детектовање различитих супстрата мита, који су постојали још у антици у случају Медеје, и њиховим поређењем са алтернативним савременим верзијама Медеје. Као и *Пенелопијада* Маргарет Атвуд, која је послужила као мустра за разумевање новог исписивања мита у оквиру других критичких парадигми, женско уписивање у мит представља феминистичку традицију ревизије митова, која као дискурзивна техника подрива идеју о униформности једног мита, а самим тим о његовој хегемонији.

У поглављу „Антички мит и теорија“, ауторка се поново враћа на преиспитивање доминантних токова рецепције науке у теорији, истичући овог пута психоанализу као важно полазиште за изучавање античког мита. Овде видимо како је Фројдова теорија о Едиповом комплексу допринела стварању новог мита, конструисаног за објашњење једне психолошке појаве. Културолошка критика на трагу чувеног Вернановог текста „Едип без комплекса“ односи се на Фројдово занемаривање целокупног корпуса митова о Едипу бирајући само оне који се уклапају у његов систем асоцијација.

Ауторка са свог становишта антропологије класичних светова истиче поливалентност античког мита која је омогућавала бројне варијације у односу на приповедача, публику или околности, стојећи у оштром контрасту у односу на

савремена читавања мита који се униформише и самим тим хегемонизује у оквиру доминантног дискурса као једнозначан. С друге стране она истиче да ревизија мита као феминистичка пракса пружа драгоцен додаток тренутним тензијама у деколонијализму чији екстремни воде ка потпуном одбацивању и цензурама патријархалних наратива. Као одговор на овај тренд, ревизија мита пружа увид у дијалошку форму односа према историји, не кроз брисање и замену већ кроз додавање феминистичког читања мита, стварајући једну врсту наративног палимпсеста.

Последње поглавље „Од народне до популарне културе“ на узбудљив начин, кроз антрополошку анализу црног хумора и језгровит теоретски приступ овој проблематици анализира дубоко укорењену везу између смеха и смрти у карневалским прославама античког култа бога Диониса. Разумевање контекста античког ритуала, али и паралеле у српској народној традицији у којима долази до споја смеха и смрти, ауторка користи за читање савременог српског филма. Одабир филма *Маратонци трче почасни круг*, као огледног примера за приступ црном хумору у популарној култури и карневалској позадини овог античког ритуала усмереног на прославу обнове живота, представља убедљив закључак о комплексности веза између савремености и антике као и о свеprisутности антике у нашем животу, почев од нивоа тенденциозног маркетинга до метанивоа несвесног кроз процес културације и интернализацију античког мита.

У свом приступу Лада Стевановић је развила својеврсну дијалектику антике, која је овај појам преиспитала у контексту његове вечите промене и мењања, долазећи до нове значењске целине појма кроз супротстављеност синхроног и дијахроног значења мита – у контексту доба када је мит настајао и када су се његови главни путеви формирали, и у контексту доба које је мит изнова измислило уклапајући га у доминантне идеолошке токове савремености. Полиморфност античког мита која се може читати кроз бројне теоретске приступе и филозофске школе, како је то Лада Стевановић показала у својој изузетној студији, остаје показатељ даљих путева научних истраживања у разумевању „различитости и променљивости људских вредности и друштава“ (Stevanović 2020, 12).

Лариса Орлов Вилимоновић

Michal Pavlášek, *Z Moravy až do Velikého Srediště. Etnografické podobnosti o zapomenuté náboženské komunitě [Од Моравске па до Великог Средишта. Етнографска параболоа о заборављеној верској заједници]*

Centrum pro studium demokracie a kultury, Etnologický ústav AV ČR, Brno 2020, 239 str.

Етнолог Михал Павласек (Michal Pavlášek), научни сарадник Етнолошког института Чешке академије наука – одељења у Брну, афирмисао се као теренски истраживач чешке мањине у источној и југоисточној Европи. По потреби је и